

Nr 11.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om vissa ändringar i lagen den 12 juni 1925 (nr 338) om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring; given Stockholms slott den 3 januari 1942.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om vissa ändringar i lagen den 12 juni 1925 (nr 338) om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring.

GUSTAF.

Per Edvin Sköld.

Förslag

till

Lag**om vissa ändringar i lagen den 12 juni 1925 (nr 338) om
värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter
mot värnpliktstjänstgöring.**

Härigenom förordnas, att §§ 2 och 3, § 4 mom. 1 samt § 8¹⁾ lagen den 12 juni 1925 om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring, skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives:

§ 2.

Tillstånd att fullgöra värnpliktstjänstgöring på sätt i § 1 sägs meddelas av Konungen.

Ansökan om sådant tillstånd göres i samband med inskrivningen. När synnerliga skäl därtill föreligga, må för särskilt fall tillstånd som i första stycket sägs meddelas, oaktat ansökan därom gjorts först efter inskrivningen.

§ 3.

1. Värnpliktig, vilken erhållit tillstånd att fullgöra värnpliktstjänstgöring på sätt i § 1 a) angives eller att, enligt vad i § 1 b) sägs, i stället för militär tjänstgöring utföra civilt arbete, är skyldig att under fredstid tjänstgöra ett antal dagar, som i förra fallet med nittio och i senare fallet med etthundratjugo dagar överstiger det sammanlagda antalet dagar, varunder tjänstgöring i fredstid enligt 27 § 1 mom. värnpliktslagen skolat åligga honom. Tjänstgöringen skall fullgöras i en följd eller i två omgångar.

2. Med stöd av bestämmelserna i 28 § 1 mom. värnpliktslagen äger Konungen till tjänstgöring inkalla värnpliktig, som i mom. 1 här ovan avses.

§ 4.

1. Befinnes tillstånd att fullgöra värnpliktstjänstgöringen på sätt i § 1 omförmäles hava grundats på uppenbart vilseledande uppgifter eller gör den värnpliktige under tjänstgöringen sig skyldig till upprepade allvarligare förseelser i tjänsten, må tillståndet av Konungen återkallas.

§ 8.

Har värnpliktig under i § 3 mom. 1 föreskriven tjänstgöring blivit fälld till straff för olovlig bortovaro av minst ett dygns varaktighet, eller har hans

¹⁾ Senaste lydelse av §§ 2 och 3, § 4 mom. 1 samt § 8 se 1940: 244.

tjänstgöring avbrutits för verkställighet av straffarbete, omedelbart ådömt fängelsestraff, ungdomsfängelse, tvångsuppfostran, tvångsarbete, förvaring eller internering, skall den tid, under vilken han olovligen varit frånvarande eller hans tjänstgöring sålunda varit avbruten, ej tillgodoräknas honom såsom tjänstgöringstid, där ej Konungen för särskilda fall annorledes förordnar. I vad mån den värnpliktige må tillgodoräkna sig fullgjord del av tjänstgöringen samt i vilken ordning han skall fullgöra återstående tjänstgöringsskyldighet bestämmer Konungen.

Värnpliktig jämlikt — — — för böter.

Denna lag träder i kraft omedelbart och skall äga tillämpning jämväl å ansökan om tillstånd att fullgöra värnpliktstjänstgöring på sätt i § 1 sägs, som i samband med inskrivning under år 1942 gjorts före lagens ikraftträdande.

*Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms
slott den 3 januari 1942.*

Närvarande

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES.

Chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Sköld, anmäler fråga om ändringar i lagen den 12 juni 1925 (nr 338) om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring, och anför därvid följande:

Enligt lagen den 12 juni 1925 om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring¹⁾, må värnpliktiga, som på grund av religiös övertygelse eller av annan jämförlig orsak hysa allvarliga samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring i föreskriven ordning — s. k. samvetsömna — under vissa förutsättningar antingen fullgöra sin tjänstgöring vid krigsmakten utan att övas i vapens bruk eller bära vapen eller ammunition, eller ock i stället för militär tjänstgöring utföra civilt arbete inom försvarsväsendet eller eljest för statens räkning (§ 1).

Ansökan om tillstånd att fullgöra värnpliktstjänstgöring på nyss angivet sätt skall göras i samband med inskrivningen. Tillstånd meddelas av vederbörande inskrivningsrevision. Oaktat ansökan om tillstånd att i särskild ordning fullgöra värnpliktstjänstgöring ingives efter inskrivningen, må för särskilt fall och då synnerliga skäl föreligga sådant tillstånd meddelas. Prövningen ankommer emellertid därvid icke på inskrivningsrevisionen utan på Kungl. Maj:t (§ 2).

Värnpliktig, som erhållit tillstånd att fullgöra värnpliktstjänstgöring på angivet sätt, är (§ 3 mom. 1) skyldig att under fredstid tjänstgöra ett antal dagar, som med 90, i vissa fall 120 dagar överstiger det sammanlagda antalet dagar, varunder tjänstgöring i fredstid enligt § 27 mom. 1 eller 2 i 1936 års värnpliktslag skolat åligga honom. Tjänstgöringen skall fullgöras i en följd eller i två omgångar.

I fråga om krigstjänstgöring gäller, att Kungl. Maj:t med stöd av bestämmelserna i § 28 mom. 1 och § 36 mom. 2 i 1936 års värnpliktslag äger inkalla de samvetsömna till tjänstgöring.

Med stöd av Kungl. Maj:ts den 30 augusti 1941 givna bemyndigande tillkallade jag den 6 september 1941 sex sakkunniga att inom försvarsdeparte-

¹⁾ Senaste lydelse av §§ 1—6 och § 8 se Sv. förf.-saml. 1940: 244 samt av § 7 se Sv. förf.-saml. 1941: 287.

mentet biträda med utredning rörande lagstiftningen om samvetsömma värnpliktiga. De sakkunniga torde komma att slutföra sitt uppdrag under första halvåret 1942.

De myndigheter — inskrivningsrevisionerna — som enligt vad förut anförts hava att pröva i samband med inskrivningarna ingivna ansökningar från samvetsömma, hade enligt 1936 års värnpliktslag även ett flertal uppgifter med avseende å de värnpliktigas inskrivning, såsom viss kontrollerande verksamhet, uttagning och tilldelning av värnpliktiga samt handläggning av besvärsmål.

Enligt värnpliktslagen den 30 december 1941 (nr 967), vilken trätt i kraft den 1 januari 1942, skola emellertid alla inskrivnings- och därmed sammanhängande ärenden slutbehandlas i inskrivningsnämnden såsom första instans. Såsom högre instans för handläggning av inskrivningsärenden har — i stället för inskrivningsrevisionerna, vilka i samband därmed avskaffats — inrättats en för hela riket gemensam myndighet, inskrivningsrådet.

Enligt den nya lagen skall inskrivningsnämnden bestå av inskrivningschefen — en regementsofficer — såsom ordförande samt av landsting eller stad, som icke deltagar i landsting, utsedda icke militära ledamöter till det antal Konungen bestämmer, dock minst två. Enligt samma lag består inskrivningsrådet av ordförande och två andra ledamöter, vilka samtliga förordnas av Konungen för viss tid. Av ledamöterna skall en vara militär.

Frågan, till vilken myndighet handläggningen av ärenden enligt lagen om samvetsömma bör överlämnas, sedan inskrivningsrevisionerna upphört att fungera, har — såsom i propositionen 1941: 318 med förslag till ny värnpliktslag anmärkts (sid. 81) — upptagits till behandling av *försvarsväsendets rullföringsnämnd*, som i skrivelse den 7 oktober 1941 framlagt förslag om ändring av lagen om samvetsömma i syfte att såsom regel till inskrivningsnämnd förlägga den prövning av de samvetsömmas ansökningar, som enligt vad här anförts förut ankommit på inskrivningsrevisionen.

I en med skrivelse den 19 juni 1941 framlagd promemoria angående de grunder, efter vilka inskrivningsväsendet och värnpliktsredovisningen enligt rullföringsnämndens mening lämpligen borde ordnas, hade nämnden — efter en granskning av inskrivningsrevisionens dåvarande uppgifter — anført följande rörande den ifrågasatta överflyttningen till inskrivningsnämnderna av inskrivningsrevisionens åligganden beträffande de samvetsömma:

Mot en sådan anordning synes endast kunna erinras, att den nuvarande revisionen äger en lämpligare sammansättning än nämnden för bedömning av hithörande ganska ömtåliga ärenden. Om man emellertid anser, att inskrivningsrevisionen, såsom den för närvarande är anordnad, med ett reformerat inskrivningsväsende ej kommer att fylla något ändamål ur förut berörda synpunkter, synes hänsynen till den relativt lilla grupp, de samvetsömma utgöra, ej kunna motivera ett bibehållande av den nuvarande organisationen. Därest inskrivningsrevisionen göres central för hela landet, skulle behandlingen av de samvetsömma kunna helt anförtros åt denna centrala instans. En sådan anordning kan dock icke förordas, emedan den skulle

komma att fördröja inskrivningens slutförande. Det torde kunna antagas, att rättssäkerheten icke skulle bli lidande, därest prövningen av de samvetsömna upptoges av inskrivningsnämnden såsom första instans och de värnpliktiga ägde anföra besvär över nämndens beslut. Rullföringsnämnden föreslår därför sistnämnda anordning.

I utlåtande den 26 november 1941 har 1941 års utredning angående samvetsömna värnpliktiga i anledning av rullföringsnämndens ifrågavarande förslag anfört följande:

Direktiven för de sakkunnigas arbete hava formulerats med tyngdpunkten lagd på problemet om de samvetsömna värnpliktigas inordning i lämpliga krigsuppgifter. Emellertid hava de sakkunniga att i ett sammanhang utreda hela spörsmålet om de samvetsömna och deras tjänstgöringsförhållanden, sålunda att överväga även den principiella frågan i vilken omfattning rätt till befrielse från vissa uppgifter må medgivas personer, som åberopa samvetsskäl mot att fullgöra de plikter, som åvila övriga medborgare. De sakkunnigas arbete har ännu ej framskridit så långt, att någon definitiv ståndpunkt till denna fråga kunnat av de sakkunniga antagas. Även för den händelse de sakkunnigas överläggningar skulle leda till att någon saklig ändring av de regler som nu i princip gälla — d. v. s. att hänsyn tages såväl till samvetsbetänkligheter mot tjänstgöring med vapen som till sådana betänkligheter, som avse varje slag av militär tjänstgöring — icke bör företagas, synes nu gällande lag och tillämpningsföreskrifter böra överarbetas i formellt hänseende. Redan på grund härav synes det önskvärt att de ändringar i lag m. fl. författningar som — därest det genom propositionen 1941: 318 framlagda förslaget till värnpliktslag blir av riksdagen antaget — påkallas av inskrivningsrevisionernas upphörande, nu göras så litet omfattande som möjligt.

Efter en redogörelse för gällande bestämmelser rörande meddelande av tillstånd för samvetsömna att fullgöra tjänstgöring i särskild ordning hava de sakkunniga vidare anfört:

Till grund för kravet på »synnerliga skäl» för bifall till ansökning, som göres efter inskrivningen, torde ligga det betraktelsesättet att tillstånd till civilt arbete eller vapenfri tjänst åt värnpliktig, som redan undergått en del eller rent av hela sin militära utbildning, är av än allvarligare innebörd för staten än sådant tillstånd åt en icke vapenövad yngling. Orsaken till att avgörandet av dessa ansökningar förbehållits Kungl. Maj:t torde vara att söka dels i detta förhållande, dels ock däruti, att inskrivningsrevisionerna sammanträda endast en gång årligen, vilket under nuvarande förhållanden icke kan anses medföra tillräckligt snabbt avgörande av hithörande ärenden. Genom att beslutanderätten i denna grupp av värnpliktsärenden förbehållits Kungl. Maj:t, torde hava vunnits att ifrågavarande ärenden behandlats efter enhetligare principer än måhända eljest skulle blivit fallet. Vidare har härigenom vunnits, förutom den åsyftade större snabbheten i ärendenas avgörande, att Kungl. Maj:t kunnat direkt följa utvecklingen av beredskapsförhållandenas inverkan på samvetsömhetsfrekvensen och handla på sätt därav påkallats, vilket haft till följd bland annat vidtagandet av den, enligt de sakkunnigas mening, till förhindrande av simulation nödvändiga åtgärden att inkallad värnpliktig, som erhållit samvetsömhetsstillstånd, omedelbart inkallas till sin nya tjänstgöring.

Departements-
chefen.

Enligt 1941 års värnpliktslag, vilken som nämnts trätt i kraft den 1 januari 1942, hava de uppgifter, som jämlikt 1936 års värnpliktslag tillkommo inskrivningsrevisionerna, övertagits av inskrivningsnämnderna och inskrivningsrådet. Vid anmälan av förslaget till ny värnpliktslag togs icke ståndpunkt till frågan om behandlingen av ärenden angående samvetsömma (jfr propositionen 1941: 318, sid. 96). Rullföringsnämnden har föreslagit, att den prövning av nämnda ärenden, som enligt nu gällande bestämmelser tillkommer inskrivningsrevisionerna, skall överlämnas till inskrivningsnämnderna. Emellertid torde, såsom 1941 års utredning angående samvetsömma värnpliktiga framhållit, inskrivningsnämnderna icke erhålla en för bedömande av ifrågavarande ganska ömtåliga ärenden lämplig sammansättning. Därtill kommer, att behovet av likformighet vid ärendenas behandling bäst tillgodoses, om ärendena prövas av en för hela riket gemensam myndighet. Då det här är fråga om allenast en provisorisk lösning av frågan — med en mera bestående reglering av hithörande spörsmål torde böra anstå i avbidan på de sakkunnigas definitiva förslag i ämnet — synes en särskild myndighet icke böra tillskapas för ändamålet. Någon erfarenhet föreligger ännu icke rörande omfattningen av inskrivningsrådets arbetsuppgifter. Av denna anledning anser jag mig icke heller böra för närvarande förorda, att ifrågavarande ärenden överlämnas till handläggning av denna myndighet. Däremot finner jag mig kunna godtaga de sakkunnigas förslag, att samtliga ansökningar från samvetsömma om tillstånd att i särskild ordning fullgöra värnpliktstjänstgöring skola avgöras av Kungl. Maj:t. I detta sammanhang må nämnas, att under nu rådande förhållanden de i samband med inskrivning ingivna ansökningarna från samvetsömma äro relativt fåtaliga i jämförelse med antalet ansökningar, som ingivas först efter inskrivningen och sålunda redan enligt gällande bestämmelser skola prövas av Kungl. Maj:t. Ärendenas handläggning hos Kungl. Maj:t lär kunna ske med sådan snabbhet, att någon nämnvärd försening av inskrivningsarbetet icke, såsom rullföringsnämnden befarat, behöver förekomma.

I samband med den ändring av 2 § lagen om samvetsömma, som med anledning av det nu sagda erfordras, torde böra upptagas till behandling frågan om vissa andra av den nya värnpliktslagen betingade ändringar i lagen om samvetsömma.

Såsom av den lämnade redogörelsen för gällande bestämmelser framgår, utgör de samvetsömmas tjänstgöringstid under fredsförhållanden den för värnpliktiga i allmänhet jämlikt § 27 mom. 1 eller 2 i 1936 års värnpliktslag föreskrivna tjänstgöringstiden, ökad med 90, i vissa fall 120 dagar. Den i § 27 mom. 2 a i samma lag omnämnda beredskapsövningen skall icke medräknas vid bestämmandet av underlaget för de samvetsömmas tjänstgöringstid. Med hänsyn till att mom. 1 och 2 i 1936 års värnpliktslags 27 § ersatts av allenast 1 mom. i motsvarande paragraf i den nya värnpliktslagen, kräves en härav betingad ändring i § 3 mom. 1 lagen om samvetsömma. Med en prövning av frågan, huruvida efter den nu genomförda förlängningen av tjänstgöringstiden för värnpliktiga i allmänhet de i lagen om

samvetsömna bestämda tilläggstiderna kunna anses lämpligt avvägda, synes böra anstå i avbidan på den förestående allmänna revisionen av nämnda lag.

Bestämmelserna i 1936 års värnpliktslags § 28 mom. 1 och § 36 mom. 2 hava i den nya värnpliktslagen sammanförts i 28 § 1 mom. På grund härav erfordras jämväl en mindre ändring i § 3 mom. 2 lagen om samvetsömna.

I anledning av den föreslagna ändringen i § 2 kräves jämväl en formell ändring i § 4 mom. 1.

För vinnande av överensstämmelse med motsvarande stadgande i den nya värnpliktslagen torde slutligen med de i § 8 lagen om samvetsömna angivna avbrotten i tjänstgöring böra jämföras vissa ytterligare därmed jämförliga fall av avbrott.

I överensstämmelse med det anförda har inom försvarsdepartementet upprättats *förslag till lag om vissa ändringar i lagen den 12 juni 1925 (nr 338) om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring.*

Under hänvisning till vad jag nu anfört får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att antaga förenämnda förslag till lag om vissa ändringar i lagen den 12 juni 1925 (nr 338) om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Sven Berglund.